

# KAVANYISA KA 1

## KU LULAMISELA KA MASIMEKELO

### Riphabliki ra Afrika Dzonga

1. Riphabliki ra Afrika Dzonga i tiko rin'we leri tiyimeleke ra xidemokrasi leri simekiweke eka mikoka leyi landzelaka -
  - (a) Ku xiximeka ka munhu, ku fikeleriwa ka ku ringanana no yisa emahlweni timfanelo ta vumunhu na ntshuxeko.
  - (b) ku pfumaleka ka wa xihlawuhlawu xa rixaka na rimbewu.
  - (c) Vukulu bya vumbiwa na vulawuri bya nawu.
  - (d) Mfanelo ya lavakulu yo vhota, nxaxamelo lowu fanaka wa vavhoti wa rixaka, minhlawulo ya nkarhi na nkarhi na endlelo ra mavandlanyingi ya mfumo wa xidemokrasi, ku tiyisisa vutihlamuleri ku hlamula no tirhela erivaleni.

### Vukulu bya Vumbiwa

2. Vumbiwa i nawu lowukulu wa Riphabliki: nawu kumbe matikhomelo lama nga fambelanaki na rona a ma le nawini, naswona swiboho leswi vekiweke hi vumbiwa swi fanele ku hetisisiwa.

### Vuaka-tiko

3.
  - (1) Ku na vuaka-tiko byo fana bya ma-Afrika Dzonga.
  - (2) Vaaka-tiko hinkwavo va-
    - (a) faneriwa hi timfanelo, swifundzho no vuyeriwa ka vuaka-tiko; no
    - (b) lawuriwa hi ku ringana eka mitirho na vutihlamuleri bya vuaka-tiko.
  - (3) Milawu ya tiko yi fanele ku lulamisa ku kumiwa, ku lahlekeriwa no vuyisela vuaka-tiko.

### Risimu ra Rixaka

4. Risimu ra Rixaka ra Riphabliki ri lawuriwa hi Presidente hi xitiviso.

### Mujeko wa Rixaka

5. Mujeko wa Rixaka wa Riphabliki i wa ntima, nsuku, rihlaza, wo basa, wo tshwuka na wasi, taniha swi hlamuseriweke no mpafarhutiwa eka Xedulu ya 1.

## Tindzimi

6. (1) Tindzimi ta ximfumo ta Riphabliki i Xipedi, Xisuthu, Xitswana, Xiswazi, Xivhenda, Xitsonga, Xibunu, Xinghezi, Xindevele, Xixhoza na Xizulu.
- (2) Ku lemuka ku hunguteka ka ku tirhisa na xiyimo xa tindzimi ta xintu ta vanhu va hina, mfumo wu fanele ku teka magoza ylama tirhisekaka no vonaka ku endlela ku tlakusa xiyimo no yisa emahlweni ku tirhisiwa tindzimi leti.
- (3) (a) Mfumo wa rixaka na mimfumo ya Swifundzankulu yi nga tirhisa ririmi rihi Mfumo wa rixaka na mimfumo ya Swifundzankulu yi nga tirhisa ririmi rihi kumbe rihi ra ximfumo hi xikongomelo xa mfumo, ku ri karhi ku tekeriwa enhlokweni matirhiselo, ku koteka, madurhelo, swiyimo swa swifundzantsongo no ringanisa swilaveko na ku tsakela ka nhlayo ya vanhu hinkwato kumbe xifundzankulu lexi khumbhekaka; kambe mfumo wa rixaka na mfumo wun'wana na wun'wana wa xifundzankulu wu fanele ku tirhisa kwalomu ka tindzimi timbirhi ta ximfumo.
- (b) Timasipala ti fanele ku tekela enhlokweni matirhiselo ya ririmi na ku tsakela ka vanhu lava tshamaka eka tindhawu ta tona.
- (4) Mfumo wa rixaka na mfumo wa Swifundzankulu, hi milawu na swipimelo swin'wana, yi fanele ku lawula no langutisisa matirhiselo ya tindzimi ta ximfumo, hi ku tirhisa milawu na matshalatshala man'wana. Handle ko hambuka eka ku lulamiseka ka swa xiyengentsongo xa (2), tindzimi hinkwato ta ximfumo ti fanele ku tiphina hi ku ringana no hloniphiwa naswona ti fanele ku khomiwa hi ndlela yo ringana.
- (5) Huvo yo Angarhela ya Tindzimi ta Afrika Dzonga leyi tumbuluxiweke hi milawu ya rixaka yi fanele ku-
  - (a) tlakusa, no tumbuluxa swiyimo swa ku hluvukisiwa na ku tirhisiwa ka-
    - (i) tindzimi hinkwato ta ximfumo;
    - (ii) tindzimi ta Khoi, Nama na San; na
    - (iii) ririmi ra swikoweto; na
  - (b) ku tlakusa no tiyisisa ku hloniphiwa ka-
    - (i) tindzimi hinkwato leti tirhisiwaka hi vaakindhawu eAfrika Dzonga, ku katsa Xijarimani, Xigiriki, Xigujarati, Xihindi, Xiputukezi, Xitamili, Xitelegu na Xiurdu; na
    - (ii) Xiarabu, Xiheberu XiSanskrit na tindzimi tin'wana leti tirhiseriwaka ku fikelela swikongomelo swa vukhongi eAfrika Dzonga.